

ЯРОСЛАВ ПИЛИНСЬКИЙ

Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих НАПН України
м. Київ

ДЕМОКРАТИЧНІ Й МОРАЛЬНІ ОСНОВИ ОСВІТИ (ДОСВІД США ТА УКРАЇНИ)

«Вчи англійську. Відвідай вечірню школу. Стань громадянином. Це означає кращі можливості і кращий дім в Америці. Це означає кращу роботу. Це означає кращі шанси для твоїх дітей. Це означає краща Америка. Запитай у найближчій громадській школі про можливість навчатися» – ось як ще у 1916 році уряд США закликав «нових американців», недавніх іммігрантів, долучатися до американського суспільства. Взагалі, на нашу думку, у цьому короткому заклику відображено всі основні засади американської освіти, неухильне дотримання яких, власне, створило цю державу.

А все починалося з того, що перші поселенці практично у перший же рік свого переселення на новому континенті почали відкривати школи у своїх селищах і містечках і спонукати батьків віддавати на навчання дітей – і хлопчиків і дівчаток. Вони мали дуже вагому спонуку: ними володіло бажання, щоб нові громадяни нового світу, який, вони вважали, повинен стати "новим раєм" (а деякі нові колонії так і називалися New Heaven – Нові небеса, тобто – рай), були достойними жити у цьому раю, а тому вони повинні бути моральними та законслухняними. Власне, головна мета полягала у тому, щоб виховати вільного і свідомого громадянина. Тому освітні діячі цього періоду вважали, що всі громадяни повинні вміти самостійно читати Біблію і розуміти її як моральний закон, а також вміти читати і розуміти людські закони – закони території, закони штату, щоб коритися цим законам свідомо, і щоб водночас перешкоджати владі зловживати законами і порушувати їхні громадянські права¹.

І хоча від тих перших кроків у новому світі вже минуло понад чотириста років виховання громадянина залишається і нині чи не головною метою американської освіти. Наприклад, Білл Беннетт секретар з освіти в уряді Рональда Рейгана ще у 1985 р. писав: «Демократія залежить від

¹ Jeynes William. *American educational history: school, society and the common good* / Sage Publications, Inc. 2007. – P. 34.

школи, яка допомагає виховувати такий тип громадянина, який поважає закон, а також... поважає цінність кожної особистості»². Приблизно в цей же час всесвітньо відомий бразильський учений і педагог Пауло Фрейре у своїй книзі «Принципи освіти: культура, влада і звільнення» зазначав: «Демократія вимагає від пригноблених політичних груп навчитися політичної рішучості, що означає, самоорганізуватися та мобілізуватися з метою досягти своєї власної мети. Освіта може уможливити таку демократію»³.

Трохи згодом Альберт Шенкер – президент Американської федерації вчителів у своїй промові «Освіта і демократичне громадянство» говорив: «Чи можемо ми зазнати поразки, будуючи світ, у якому поважають права кожної людини, починаючи від її народження? Для того, щоб збудувати такий світ ми повинні мати школи, які навчали б демократії»⁴.

Проте, як зазначають деякі західні інтелектуали, освіта у західному світі постійно перебуває у стані розвитку, відповідаючи на виклики нового часу. І не завжди, і далеко не в усьому цей розвиток, як вони вважають, є позитивним. Так, ще в середині 20-го століття відомий англійський письменник і філософ Джон Фаулз у своєму філософському есе «Арістос» писав: «Майже вся наша освіта спрямована сьогодні на два результати: одержання багатства для держави та для добування засобів існування для індивіда. Отже, мало дивного в тому, що суспільство одержиме грішми, оскільки весь зміст освіти, схоже, показує, що така одержимість і нормальна і бажана»⁵.

Водночас він також безпідставно вважав, що «незважаючи на те, що у нас освіта майже загальна, щодо її якості ми одне із найнеосвіченіших поколінь, причому саме через те, що освіта підпорядкована економічним потребам. Відносно кращу освіту здобувала щаслива меншість у вісімнадцятому сторіччі, в епоху Відродження, в античних Римі і Греції. В усі згадані періоди цілі освіти були більш високими, ніж нині, вони чудово готували учня до розуміння життя, відчуження насолоди та до відповідальності перед суспільством. Звісно, істини і предмети старої класичної освіти нам сьогодні не потрібні. Звісно, вона була наслідком дуже несправедливого економічного становища, але в кращих своїх проявах добилася того, до чого жодна з сучасних освітніх систем навіть не наближається: досконалої людини»⁶. І хоча це роздуми про стан європейської освіти середини 20-го сторіччя, проте вони цілком

² Joel Westheimer; Joseph Kahne. *Educating the «Good» Citizen: Political Choices and Pedagogical Goals/Political Science & Politics*, 2004. – P. 241.

³ Ibid. – P. 241.

⁴ Ibid. – P. 241.

⁵ Фаулз Дж. *Арістос*. – Вінниця: ПП «Видавництво «Тезис», 2003. – С. 205.

⁶ Ibid. – С. 206.

прикладаються до сучасного стану української освіти, позбавленої жодної суспільної мети і високої цілі.

На думку Фаулза, «нам потрібно навчити учня здобувати засоби до існування, потім – жити поміж іншими людьми, потім – одержувати задоволення від свого власного життя, аж потім – усвідомлювати мету (і врешті-решт – виправданість) існування людського виду». Проте автор цих слів добре усвідомлював всю складність поставленого ним завдання, головне – важкість його виконання в умовах постійної суперечності між прагненням людини до максимальної свободи і задоволення свого добробуту і намаганнями держави максимально підпорядкувати собі громадянина і обмежити його свободу. Тому він наголошував на тому, що: «нині між першою і трьома наступними з названих цілей дві істотні відмінності. З погляду держави, вони певною мірою взаємно ворожі. Економіці не потрібно, щоб працівник надавав надто багато уваги своєму соціальному призначенню, самозадоволенню і остаточній природі існування, їй потрібні розумні й покірні гвинтики, а не розумні і незалежні індивіди. А оскільки в облаштуванні освітніх систем найвагомніше слово завжди за державою, то від політиків і чиновників можна очікувати хіба що невеликого бажання щось міняти»⁷. Саме про цей одвічний конфлікт між державою і людиною, чи суперечність між інтересами індивіда і суспільства і пошуки компромісу пише у своїй відомій праці К. Поппер⁸.

Як засвідчують джерела, Т. Джефферсон був не лише батьком-засновником, автором Декларації про незалежність, він був безумовно першим освітнім діячем нової держави, просвітником, чії ідеї і практичні поради і досі залишаються основою сучасної освітньої системи США. Як вважають сучасні дослідники, головним мотивом Т. Джефферсона для запровадження адміністративних районів чи округів було його прагнення забезпечити масову освіту громадським коштом.⁹ У підготовленому Т. Джефферсоном «Білі про загальне поширення знань» від 1779 р. було запропоновано розділити кожне графство на округи (чи «сотні») з достатньою площею і населенням (п'ять на шість миль і не менше сотні громадян) для того, щоб вони могли утримувати початкову школу. У таких школах усі діти округу мали протягом трьох років навчатися читати, писати та рахувати, а також засвоїти курс сучасної та стародавньої історії.

На думку Джефферсона, система освіти, заснована на поділі території на округи, сприяла би примноженню громадського блага тим, що: 1) вона давала б громадянам освіту, достатню для того, щоб брати безпосередню участь у справах місцевої громади, і свідомо обирати громадських лідерів і представників; 2) вона мала б забезпечувати щоразу кращу освіту для тих,

⁷ Ibid. – С. 207.

⁸ Поппер К. *Открытое общество и его враги: пер.с англ.* – К.: Ника-Центр, 2005. – 800 с.

⁹ Шелдон Г.У. *Политическая философия Томаса Джефферсона: пер. с англ. / Вступ. ст. и общ. ред. Н.Е. Покровского.* – М.: Республика, 1996. – 255 с.

хто виявився особливо здібним, тобто для тих, хто був «добročинним і мудрим» і хто цілком відповідав вимогам щодо обрання його політичним лідером чи представником до якогось органу. У такий спосіб, загальна народна освіта повинна була забезпечити щастя всіх класів суспільства.

Згідно із планами Т. Джефферсона, наступний рівень освіти – це середні школи графства, де майбутні громадяни мали б вивчати латинську, грецьку та англійську мови, а також географію та математику. Щороку діти, які закінчували навчання у початкових школах, мали б скласти відповідні іспити, що давали б змогу вирішити, хто з учнів має продовжувати навчання далі у цих класичних середніх школах. Якщо сім'я не могла б утримувати дітей під час навчання, то це мала б здійснювати громада. Крім того, як вважав Т. Джефферсон, з кожного класу такої середньої школи необхідно було б за допомогою іспитів визначити найкращого учня, щоб він зміг ще чотири роки продовжувати навчання за рахунок держави в університеті, вивчаючи різні «корисні науки» – фізику, філософію, етику, економіку тощо.

Головною метою такої, старанно розробленої системи освіти, було колективне сприяння розвитку закладених природою у людині здібностей; виховання людини, здатної творити справедливе і гармонійне суспільство. Виконання цього завдання забезпечувалося законом, який націлював на «запровадження освіти із урахуванням віку, здібностей і майнового стану кожного, він повинен забезпечити свободу і щастя кожному», розвиваючи «чесноти і здібності» громадян незалежно від «умов життя, які склалися цілком випадково». У запропонованій системі освіти особливо важливим було те, що її мало фінансувати суспільство, щоб підтримувати «ті таланти, які природа щедро посіяла як серед бідних, так і серед багатих, і які загинуть без жодної користі, якщо їх не знаходити і не розвивати». Т. Джефферсон вважав, що в цій системі «буде закладено основи майбутнього світоустрою». Отже, Т. Джефферсон вважав, що призначення загальної народної освіти – творити цей «майбутній порядок», а не лише забезпечувати рівність можливостей для кожного громадянина у доступі до освіти (як це зазвичай тлумачать), а в тому, щоб служити загальному благу.

Ще в часи розбудови американської системи освіти таке поняття як «неосвічена демократія» було логічною суперечністю. («Якщо хтось вважає, що цивілізована нація може бути неосвіченою і вільною, то він сподівається на те, чого ніколи не було і ніколи не буде.») Населення яке здобуло освіту в оточуючих початкових школах, могло брати свідому участь у самоврядуванні: «Кожен уряд іде до свого виродження, коли довіряє лише правителям народу... Лише народ є єдиним надійним гарантом уряду. І щоб зробити народ таким надійним необхідно певним чином удосконалити його дух».

Цікаві спостереження про принципи освіти жінок (дівчат) в Америці залишив відомий французький державний діяч, історик,

суспільствознавець, який і нині вважається захисником демократії та свободи, а також одним з чільних теоретиків демократії та лібералізму А. де Токвіль. У своїй двотомній праці «Про демократію в Америці» він наводить чимало спостережень щодо ролі освіти у формуванні головних засад американської демократії. Один з розділів він так і назвав: «Виховання дівчат у Сполучених Штатах». Провідна ідея розділу – важливість для держави і суспільного розвитку вияву належної турботи про освіту і виховання саме жінок, адже вони, на його думку, відіграють важливу роль у формуванні моральної атмосфери у суспільстві. Зокрема він наголошує, що: «Ніколи й ніде не існувало суспільств, вільних від моральних узвичаєнь, і, як я вже писав, ... мораль творять жінки. Тому все, що впливає на умови життя жінок, на їхні звички та думки, має, як на мене, велике політичне значення»¹⁰.

Порівнюючи освіту жінок у Сполучених Штатах і Франції, Токвіль так обґрунтовує свої спостереження: «Американці послідовні в своїх діях. Вони побачили, що в демократичному суспільстві особиста незалежність не може не бути досить істотною, молодь – нетерплячою, смаки – нестримними, звичаї – мінливими, громадська думка – нерідко непевною або немічною, батьківська влада – слабкою, а авторитет чоловіка – сумнівним.

За таких обставин вони вирішили, що у них мало шансів притлумити в жінці найтиранічніші пристрасті людського серця. І що певнішим є інший шлях – навчити жінок мистецтва самим поборювати ці пристрасті. Не маючи можливості вберегти чесноту жінок від безлічі небезпек, вони визнали за краще, щоб вона сама знала, як захищатися, і більше розраховувала на сили своєї вільної волі, аніж на захитані, чи зруйновані бар'єри заборон. Отже, замість того, щоб тримати її в невіданні стосовно її власних можливостей, вони невпинно прагнуть зміцнити її віру у власні сили. Не маючи ні можливості, ні бажання утримувати дівчину в стані постійної і повної необізнаності, вони поспішають якнайшвидше надати їй відомості про все на світі...»¹¹.

Як бачимо, Токвіль залишив нам цінні спостереження про виховання американських жінок, і хоча він ніде окремо не пише про освіту для хлопчиків, проте ми сміливо можемо уявляти собі, що головні засади освіти і виховання майбутніх чоловіків у морально-етичному плані мало чим відрізнялися від тих, якими керувалися провідні американські вчителі і освітяни при вихованні дівчат.

Нині відомо, що у цей період розвиток жіночої освіти став одним з пріоритетів для ряду найвидатніших педагогів Америки. Так, відомий американський освітній діяч середини 19 ст. А.В. Річардсон в листі до

¹⁰ Токвіль Алексіс де. *Про демократію в Америці. У двох томах.* – К.: Видавничий дім «Всесвіт», 1999. – С. 481.

¹¹ Ibid. – С. 482.

Г. Бернарда від 23 березня 1847 писав про таке: «Сьогодні відчувається більш жвавий інтерес до жіночої освіти, ніж до освіти молодих людей. Але ж хіба це не кроки в правильному напрямі? Потрібно навчати дівчаток – ґрунтовно їх навчати – і тоді хлопчики, щоб стати достойними поваги в їхніх очах, знайдуть способи здобути освіти».

Приблизно у цей же час Ч. Берроуз із церкви Св. Іоанна в Портсмуті, (Нью-Гемпшир) виступив з промовою про жіночу освіту, в якій стверджував, що чоловіки і жінки рівні, а тому освіта обох статей однаково важлива. Ці заяви відомих громадських діячів на підтримку освітніх прав жінок також сприяли швидкому розвитку жіночої освіти.

Звертаючись до досвіду створення і розвитку зарубіжних освітніх систем спонукає глибока криза, що її нині переживає вітчизняна система освіти, – загальноосвітня школа, вища і професійна. Останніми роками запроваджується чимало інновацій, які важко оцінити: є вони позитивними чи негативними. Однак одне зрозуміло: оновлюючи зміст освіти, необхідно вилучати застарілу інформацію, пам'ятаючи про психофізичні можливості організму того, хто навчається, дотримуючись принципів навчання і освіти. Не на користь справі освіти і її закритість, нинішні дії високопосадовців, спрямовані нібито на демократизацію освіти.

Потреба у безперервному освоєнні нових знань, виробленні нових умінь існуватиме доти, поки одне покоління змінюватиме інше, і накопичені людством знання переходитимуть у спадок до нових власників. А кожне нове покоління по суті живе в новому мінливому світі і тому важливо зберігати баланс між консерватизмом та інновацією в освіті. На жаль, слід визнати, що хоча освіта має відповідати вимогам майбутнього, бо для майбутнього навчаються молоді і саме вони повинні бути підготовлені до часто несподіваних викликів і вимог життя, проте вона спирається переважно на досвід минулого, позбавлена прогностичності, а тому не завжди здатна ці виклики побачити і передбачити хоча б напрями їх розвитку.

Саме тому педагогічна наука постійно перебуває у пошуку нових форм і методів навчання, щоб підготувати суспільство до вирішення тих гуманітарних та науково-технічних чи екологічних проблем, про виникнення яких навіть більшість науковців ще не підозрює, але які постають практично щодня.

Коли ми говоримо про осучаснення освіти, про її модернізацію, то маємо на увазі, що хоча в Україні освіта завжди мала суспільний пріоритет і історично була у великій повазі у суспільстві, проте на нинішньому етапі розвитку, коли вже цілі континенти живуть і мислять категоріями не лише постіндустріального, але вже і постінформаційного суспільства, нам доводиться знову шукати свій шлях оптимізації освіти вже в умовах потреб і запитів незалежної держави. Крім того, на думку фахівців, за стилем відносин у навчальному закладі між учнями і педагогами освіта в Україні

значною мірою залишається ще консервативно радянською з її абсолютизацією колективності, авторитарною педагогікою, розвитком пам'яті на противагу кмітливості, часто не достатнім індивідуальним підходом до розвитку людини¹².

Отже, сьогодення спонукає до посилення гуманістичного та демократичного трендів у розвитку освіти. Без розробки спеціальних програм, підготовки розгорнутих планів, видання нових підручників, посібників, у тому числі електронних та діалогових, тобто інтерактивних, неможливо собі уявити розвиток шкільництва на сучасному етапі.

Мабуть, ніколи не зайве наголосити, що освіта є однією з головних підвалин будь-якої держави. Власне, без держави не може бути систематичної та належно забезпеченої освіти, що відповідає викликам та вимогам часу, проте не буде софізмом і протилежне твердження: без належно налаштованої і забезпеченої освіти не може бути сильної процвітаючої держави. Перефразовуючи відомий вислів, можна додати, що народ який не бажає утримувати належним чином власних учителів, приречений утримувати чужих, а отже, приречений не лише втратити власну державу, але й відійти як народ у небуття.

Нині Україна черговий раз переживає критичний перехід від постколоніального до державного буття і один з головних державних інститутів – освіта – переживає разом з усіма цей перехід, і від того чи вірно обрано шлях чи дійсно ми йдемо до мети, і до якої мети, залежить, чи відбудемося ми як народ, як держава у XXI столітті, чи залишимося борсатися у минулому.

Про те, що освіта це справа державна, свідчать не лише недоліки, але і переваги старої радянської системи освіти. Так, вона була догматична і непримиренна до ідеологічних відхилень, проте освіта була проголошена одним з найважливіших державних пріоритетів і хоча, як це часто було в Радянському Союзі, бажане не завжди відповідало дійсності, однак розвиток освіти намагалися підтримувати на всіх щаблях державної влади, від місцевої до загальносоюзної.

Останніми десятиліттями було прийнято говорити про змагання двох ідеологічних систем – капіталістичної та соціалістичної, двох військових потуг – радянської та американської, двох способів життя – радянського колективізму та американського індивідуалізму. Проте варто було б говорити передусім про змагання двох освітніх систем, про їх конкуренцію як за формою, так і за змістом, адже по суті гонку озброєнь та ідеологічні змагання вели не абстрактні державні системи, а конкретні люди, виховані відповідно у американських та радянських школах. І саме ці конкретні люди – продукт певних освітньо-світоглядних систем і вирішили наприкінці XX ст. долю світового змагання.

¹² Кремень В.Г. *Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати.* – К.: Грамота, 2005. – С. 6.

У сучасній Україні, що як уламок старої радянської системи багато що успадкувала від Радянського Союзу, продовжують, часто несвідомо, відтворювати її основні системні ідеологеми, водночас шукаючи шляхів до переходу на нові світові принципи освіти. Однак дуже часто, копіюючи західні, зокрема американські взірці, ми не до кінця усвідомлюємо, що разом із перевагами запозичуємо і недоліки. Якщо в умовах США, ці переваги є закономірним результатом двохсотлітнього розвитку американської демократії і як наслідок – її невіддільної складової американської системи освіти, то перенесені на наш ґрунт, без належних моральних і соціальних підстав вони стають дискредитованими раніше, аніж можуть бути сприйнятими суспільством і впровадженими повною мірою. У нас не розвинене усвідомлення того, що переваги цієї системи, як і її недоліки, є наслідком і похідними від загальної конструкції стосунків держави і людини, місця особистості у державі і ролі держави в житті особистості. Адже правда про те, що протягом століть американський народ намагався з'ясувати і для себе, і для держави, де ж починаються і де закінчуються його суверенні права на виховання і освіту власних дітей, а де починаються права і обов'язки держави, залишаються і досі переважно поза нашою увагою.

На нашу думку, сучасна західна, передусім американська, система освіти є похідною від американської політичної системи, в основі якої лежать притаманні капіталістичному суспільству цінності лібералізму. Вона розвивалася і вдосконалювалася разом з ними, разом з ними вона переживала злети і прикрі поразки. Однак, незважаючи на всі недоліки, які почасти усвідомлюють педагоги у США, вона є найбільш органічним вираженням ідеї про первинність і вартісність людини, ідеї, що держава існує для людей і через людей, а не над людьми і поза людьми.

Щоб зрозуміти принципову різницю між системою освіти, що нині існує у США і тією освітою, яка існувала у Радянському Союзі, і почасти продовжує існувати в Україні, варто звернутися до повчальної історії формування американської освіти і зрозуміти, що принципи її саморозвитку було закладено разом із принципами саморозвитку американського суспільства, зафіксованими в Конституції Сполучених Штатів. У ній було зроблено, загалом успішну спробу (раз вона актуальна майже без змін вже протягом 200 років) накреслити провідні принципи, яких треба неухильно дотримуватися: права людини безмежні там, де їх не обмежують чітко обумовлені обмеження з боку держави, і так само права держави чітко обмежені там, де починається свобода особи. Встановити ці межі у разі виникнення конфлікту інтересів можна лише за допомогою публічного судового змагання. І той факт, що більшість новацій у США в системі освіти пройшли випробування у суді, свідчить про те, що і суспільство і держава намагаються постійно дотримуватися правил, які були гарантовані ще у Декларації про незалежність: «Усі люди створені

рівними, всі вони наділені Творцем природними, невідчужуваними правами, серед яких передусім право на життя, свободу і прагнення щастя. Для того, щоб забезпечити ці права, люди створюють уряди, які мають силу завдяки згоді між тими, ким урядують»¹³.

Тому в демократичному суспільстві дискусії про освіту та освітні реформи є невід'ємною складовою загального процесу розвитку суспільства, і поки суспільство розвивається – розвиватиметься і удосконалюватиметься його освітня ланка. Адже демократія може розвиватися, якщо ми усвідомимо неминучість соціальних розшарувань і конфліктів, що вона не зводиться до утопії «єдиного народу» і єдиної «спільної волі», яку можна з очевидністю зрозуміти і втілити в життя. Необхідно навчитися сприймати демократію як постійну битву, в ході якої ніколи не вдасться подолати всі перешкоди, і домогтися кінцевого результату як певного ідеалу¹⁴.

На нашу думку, якщо скористатися цим підходом до розуміння глобальних змін, та регіональних трансформацій, зокрема в нашій конкретній державі – Україні, ми зможемо позбутися двох обтяжливих моментів, які заважають, з одного боку, позбутися застарілої спадщини, а з другого, поглянути на те, що відбувається з нами не як на кризу, а отже, як на щось негативне, по-суті як на занепад, а поглянути як на розвиток, на шлях, який ми повинні торувати, навчаючись і навчаючи одночасно.

Якщо будемо продовжувати говорити про кризу в освіті, як зрештою, і про кризу в суспільстві, тим самим будемо продовжувати актуалізувати минуле в його ідеальному, примарному, препарованому і бажаному вигляді. Як тлумачить Сучасний словник іншомовних слів¹⁵, криза – це «різкий, загострений стан або занепад», припустимо чогось такого, що було добрим і життєздатним. Однак, волаючи про кризу, прихильники «новітніх» реформ багато в чому штовхають освіту в минуле. Вважаємо, що на такій основі важко будувати щось життєздатне, спрямоване на задоволення потреб сучасного і майбутнього. Отже, тезу про кризу в освіті, як і кризу в суспільстві, необхідно замінити усвідомленням того, що зміни і трансформації і в суспільстві, і в освіті – явища перманентні, а пошук кращих, оптимальних для конкретного часу освітніх реформ має бути процесом постійним, неперервним, незворотним.

Як свідчить світовий досвід і досвід освіти у США, при порівнянні різних освітніх систем різних країн виявилось, що там, де рівень освіти вищий, майбутні вчителі роблять свій професійний вибір не на рівні одержання ступеня бакалавра, а пізніше – на рівні здобуття магістра, що,

¹³ Права людини. *Особиста свобода і Білль про права*. Видання для Посольства США в Україні. Відень, 2006. – С. 2.

¹⁴ Розанвалон П. *Утопічний капіталізм. Історія ідеї ринку: пер. з фр. С. Марічева*. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2006. – С. 17-18.

¹⁵ Сучасний словник іншомовних слів. – К.: «Довіра», 2006. – С. 389.

безумовно, свідчить про більш свідомий вибір професії вчителя та кращу підготовку до професійної діяльності. Крім того, у цих країнах існує практика своєрідної вчительської інтернатури як, і в лікарів, коли підготовка до самостійної викладацької діяльності відбувається під безпосереднім наглядом більш досвідчених педагогів з великим стажем роботи.

Натомість у нас все ще живуча практика, успадкована з радянських часів, коли до педагогічних вишів вступають діти, що мають слабку підготовку аніж ті, що вступають до університетів, так само як і до школи ідуть переважно ті, хто не знайшов роботи у бізнесі чи сфері послуг. На жаль, триває репродукування старої ще радянської традиції, тобто подвійної негативної селекції як абітурієнтів, так і випускників. Останні дослідження показали, що існує безсумнівний зв'язок між стимулюванням професійного зростання вчителів, тобто інвестування у людський капітал та зростанням рівня освіти у школі та ВНЗ. Тому реалізувати завдання щодо постійного розвитку освіти неможливо без використання сучасних технологій і створення комплексної, цілісної системи навчання людини упродовж усього її життя.

Без відновлення моральних цінностей важко виховувати молодих спеціалістів для всіх галузей, які розуміли б, що ринок – це відповідальність і порядність, відданість загальнолюдським принципам. Ринок може бути ефективним лише тоді, коли він моральний. Поєднати етику, моральність і гуманність можна лише через освіту.

Ярослав Пилинський

ДЕМОКРАТИЧНІ Й МОРАЛЬНІ ОСНОВИ ОСВІТИ (ДОСВІД США ТА УКРАЇНИ)

Резюме

Сучасний освітянин має бути підготовлений до нової соціальної ролі – виховувати людину, громадянина, здатного адекватно діяти як в національному, так і глобальному демократичному просторі. Адже моральна складова набуває все більшого значення у світі, де спілкування між представниками різних народів і культур стало миттєвим завдяки новим технологіям.

Ключові слова: освіта, демократія, мораль, сучасна освіта.

Jarosław Pyłynskij

**DEMOKRATYCZNE I MORALNE PODSTAWY KSZTAŁCENIA
(DOŚWIADCZENIA USA I UKRAINY)**

Streszczenie

Współczesny oświatowiec powinien być przygotowany do nowej roli społecznej – wychowywania człowieka, obywatela, umiejącego działać odpowiednio, w przestrzeni narodowej, jak również w globalnej przestrzeni demokratycznej. Aspekty moralne uzyskują większe znaczenie w świecie, w którym współpraca przedstawicieli różnych narodów i kultur stała się możliwa dzięki nowym technologiom.

Słowa kluczowe: oświata, demokracja, moralność, współczesna oświata.

Yaroslav Pylynskyi

**DEMOCRATIC AND MORAL ORIGINS OF EDUCATION
(EXPERIENCE OF USA AND UKRAINE)**

Summary

Now educator should be ready to fulfill new social role – to grow up a person, a citizen, suitable to be adequate both in national and international democratic environment. However moral component became more and more important in the world, where communication between representatives of different cultures and nations became momentary to modern technologies.

Key words: education, democracy, moral, modern education.